

Livet efter bruket

Det tog ett tag innan före detta pappersarbetaren Lars Lutman vande sig vid arbetsmiljön på korvfabriken. "Enda gångerna vi får sitta här är på rasterna. Annars är det full huggning. På fabriken i Norrsundet kunde vi surfa på datorn eller läsa när vi jobbade i kontrollrummet."

Ett litet samhälle som byggts upp kring **en enda fabrik**. Alla är involverade på något sätt. **Efter 84 år lägger den ner**. Vad händer? Vi åkte till bruksorten där allt, och samtidigt ingenting, är som vanligt.

Text: AGNETA PERSSON Foto: LARS HALVARSSON

Tänk dig så här: Havet vid fötterna. Klippställarna. Trähusen som kostar nästan ingenting. Badet, fisket. Skogen. Skolan, affären, frisören. Biblioteket, föreningarna, båthamnen. Fiskerökeriet. Tystnaden. Lugnet. En halvtimme med bil in till stan. Den som kan tänka sig att pendla gör ett klipp. Norrmännen har redan köpt hus för fritidsboende.

Bohuslän? Nej, Norrsundet. Bruksorten med tusen invånare strax norr om Gävle som ingen kände till förrän Stora Enso la ner mas-safabriken för två år sen. Mer än tre hundra anställda fick gå. Arbetarna gick i fackeltåg, dramatikern America Vera-Zavala skrev en pjäs som sen åkte på turné i hela Sverige. Fabriken kom på bild i tidningen var och varannan dag.

Hade någon för tre år sen knackat syrgasblekaren Lars Lutman på axeln och sagt att hörredu, snart lägger fabriken ner och du kommer att stå på Brynäs i Gävle och stänka korv, hade han fått sig ett finger. Lars hade jobbat på bruket i trettiosex år och tänkte inte göra något annat. Allra minst stänka korv.

Men han blev tvungen att tänka om. Snabbt. Huset var nyköpt, banklånet just undertecknat. Inte kunde han bli arbetslös. Lars hade tur, brorsan jobbade på korvfabrik i stan och kunde slå ett slag för honom. Ett halvår senare klev han klädd i vita kläder, gummiskor och hårnät genom dörrarna på Sohlbergs Chark i Gävle. Till golv som är hala av vatten och spilld korvmassa. Till kylskåpskyla och tuffa arbetsställningar. Till buller och slammer.

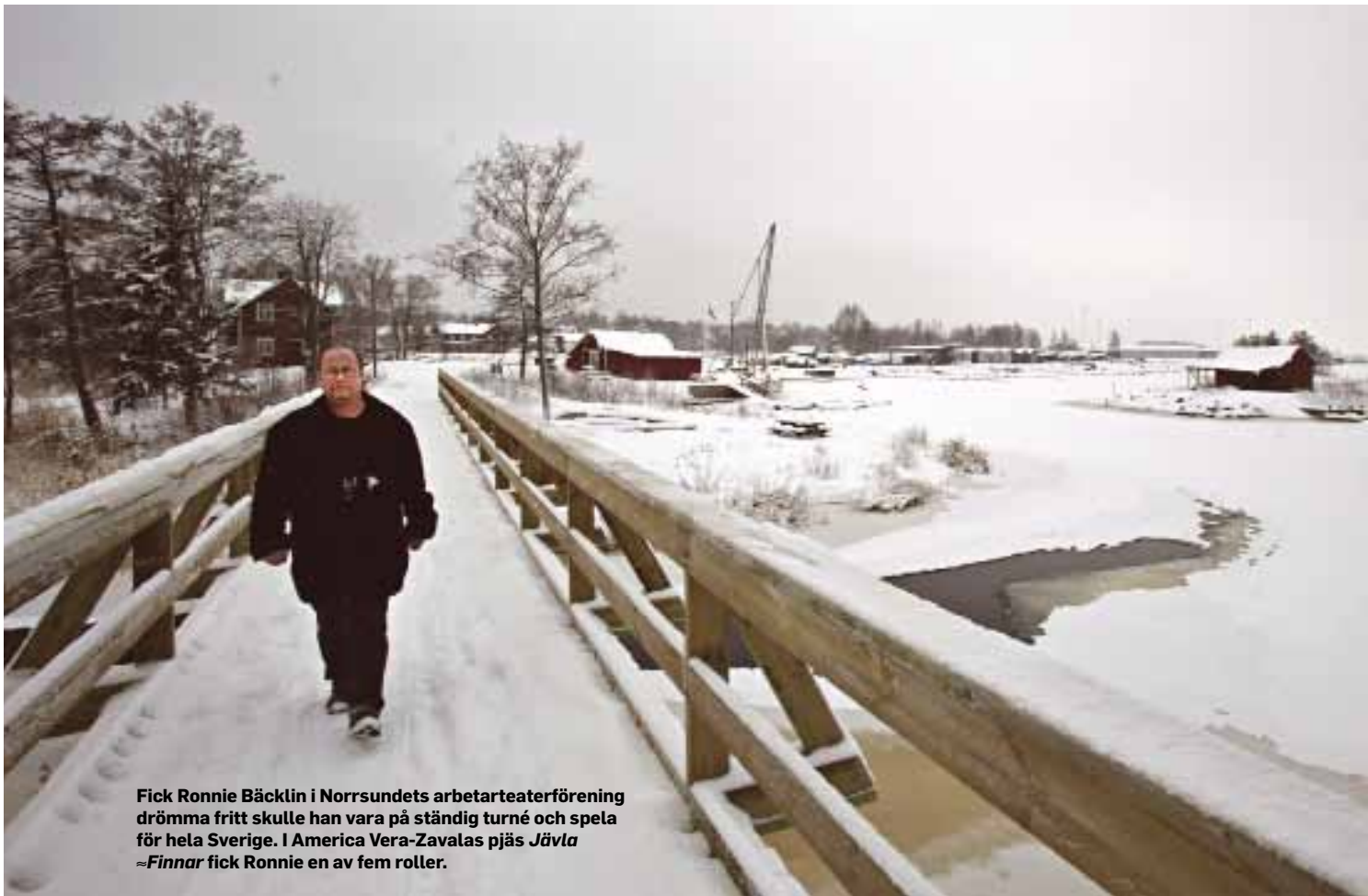
Lars stortrivs.

– Jag är nöjd! Jag har ett jobb och det är fast, det är tryggheten.

Det lyser ur ögonen, Lars deklarerar entusiastiskt sin kärlek till allt som kommer ur maskinerna. Torparfalu, gårdsfalu, kokkorv och grynkorv, grötkorv, fläskkorv, julkorv och leverkorv. Pölsa, pressylta, blodpudding, leverpastej och schnitzlar.

– Ibland tar vi en nyrökt och karvar en bit då och då. Det blir inte bättre än så.

Lönen är inget han skrattar ihjäl sig åt. ➤

Fick Ronnie Bäcklin i Norrsundets arbetarteaterförening drömma fritt skulle han vara på ständigt turné och spela för hela Sverige. I America Vera-Zavalas pjäs *Jävla* –Finnar fick Ronnie en av fem roller.

➤ Som skiftarbetare på fabriken i Norrsundet tjänade han hundra tusen kronor mer om året. Och arbetstiderna är inte heller dom bästa. Måndag till fredag, Lars kör hemifrån halv sex på morgonen. Vid högtryck händer det att han får jobba vissa lördagar. Men det blir bara ett par timmar, det ger inte många kronor.

–Jobbade man över på fabriken var det hela skift. Och så var vi lediga tolv dar i sträck var sjätte vecka.

Han saknar fabriken och arbetskamraterna. Dom hade kul på jobbet, kunde diskutera allt mellan himmel och jord. Men han tänker inte så mycket på det. Det blev som det blev och det blev ju bra, förvånansvärt bra. Här vill han stanna till pension. Vem hade kunnat tro det.

Grå kaserer och en ful fabrik som luktar skit. Det är väl så folk har tänkt när dom hört namnet Norrsundet, gissar Ronnie Bäcklin. Men så vågar dom sig hit nu och ser att herregud, här är ju fint!

Ronnie gillar Norrsundet, följer med oss ett varv runt orten. Från Saltharsfjärden där fiskebåtarna somnat på land, förbi arbetarbostäderna där han hoppas kunna få till ett vandrarhem en vacker dag, dom stora tjänstemannavillorna där cheferna fick bo. Förr i världen fick den som bodde där gratis

julgran och mattpiskning. Fabriken betalade. Minsann. Men det där är borta nu, nu går ingen före någon annan. Norrsundet har förändrats genom tiderna och måste fortsätta att göra det, anser Ronnie.

– En del tycker att Norrsundet ska finnas kvar på samma sätt som förr. Men vi får aldrig tillbaks gamla tider.

»Det var helt okej, riktigt meditativt att stå där och koncentrera sig på snygga kapningar.«

Fabriksstämpeln måste bort, då kanske folk vågar komma hit och se hur himla fint det är här ute. Kanske kan Norrsundet satsa på turism. En campingplats vore fint, med stugor att hyra.

I trettiofem år jobbade han som operatör på fabriken. Har aldrig jobbat med något annat. Och nu ska han komma på vad han mer är bra på. Och marknadsföra sig själv. Hur lätt är det.

– Det här rummet skulle kunna symbolisera Norrsundet. Allt är liksom en enda röra, man vet inte hur det ska bli.

Ronnie visar rummet på Folkets Hus han

fått halvt löfte om att få sitta och jobba i ett tag framöver. Just nu är det fullt med inslängda bord, hyllor och anslagstavlor. Nya praktiken går ut på att undersöka möjligheterna att sparka liv i Norrsundets Unga Örnar. Det är Unga Örnardistriktet i Gävleborg som behöver hjälp, och dom kan så klart inte betala.

– Det är ju ett bra sätt för en fattig organisation att få in kunskap, men ...

Ronnie har lärt sig att inte skriva på alltför långa kontrakt när det handlar om praktikplatser. Han har haft flera sen fabriken stängde. Inget har lett till något vettigt. Han har aldrig förväntat sig det heller. För några månader sen klöv han ved och la i presentförpackningar. Körde åtta mil tur och retur till Åsunda utanför Sandviken. Han fattade på en gång att praktiken skulle ta slut med veden, att han ännu en gång jobbade gratis för en arbetsgivare som varken ville eller kunde betala. Det var helt okej, riktigt meditativt att stå där och koncentrera sig på snygga kapningar.

– Man kan höra folk säga att man inte vill flytta på sig, att man är rädd att åka nån annanstans för att jobba. Det handlar inte om att inte vilja, jag är beredd att göra i princip vad som helst, men jag har halverat min inkomst och har inte råd att pendla till något som inte leder nån vart.

För Bergmans Fisk innebär den stängda fabriken rena fiskevatten. I övrigt märks ingen skillnad, de säljer till hela Europa och är inte beroende av trafiken till och från Norrsundet.

Solcellerna, vad hände med dom? Alla undrar. Det sades att Norrsundet skulle tillverka solceller, att folk skulle få jobb. Sen skulle man återvinna gamla gummidäck. Norrsundets företagscenter bildades och skulle locka till sig nya företag genom att peka på havsutsikten, det exklusiva läget. Den perfekta platsen för upplevelseindustrin. Varför inte bygga om brukets gamla bassänger till dammar för fisketurism? Det snackades vitt och brett, stort och ännu större, det skulle komma in hur många räddare som helst. Men det enda som blev var en pelletsfabrik som gav en handfull jobb och ett företag som tog över verkstadsfolket.

Många går arbetslösa. Nog är det hemskt att Stora gjorde som dom gjorde. Stängde en fabrik som gick med vinst.

Annica Lawrey suckar uppgivet. Efter nio år i USA återvände hon hem till Norrsundet med amerikansk man och två barn och en osvensk syn på människors egen förmåga till förändring. I USA är det du och ingen annan som bestämmer hur ditt liv ska se ut, säger hon. Men Norrsundsborna ...

– Dom är inte redo för förändring, säger hon.

När beskedet om att fabriken skulle läggas ner kom, var hon med och startade föreningen Knuff där hon nu är ordförande. Knuff vill göra Norrsundet till "ett ännu mer underbart ställe att bo på". Norrsundet kan förvandlas

från en stinkande bruksort dit ingen vill, till en attraktiv pärla vid havet. Depressionen skulle ut, framtidstron skulle in.

– Vi såg inga gränser. Med det här havsnärsläget kan det bara gå uppåt. Skanska skulle kunna bygga bostäder här. Vi har ett rikt föreringsliv och här är lugnt och tryggt.

Men efter 84 år med en fabrik som hållit hela samhället i gång, har Norrsundsborna lärt sig att lita på att någon annan ska fixa allt, menar Annica. När Knuff startade började folk förvänta sig att föreningen skulle ta hand om Norrsundet, från att klippa gräset till att bygga nya bostäder. Men det funkar inte så. Ska det bli något måste alla vara med på noterna, våga tänka nytt och sluta önska att allt vore som förr.

Nu kan du tänka dig så här: Vägen in till Norrsundet som kantas av de tända marschallerna. Kolbullarna på grillen utanför Konsum. Lotterivagnarna vid gamla stationshuset, *I'm dreaming of a white Christmas* och *Bjällerklang*, snön som gnistrar och glimrar. Sparkarna, skotrarna, barnen som förväntansfullt väntar på tomten, vuxna som dricker kaffe och skrattar. Den halvt rivna fabriken som stirrar tomt i mörkret någon kilometer bort är det ingen som tänker på just nu. I kväll är det julmarknad. I föreningen Knuffs lokaler trängs Norrsundsborna kring lotter

och fika, hemsticket och handmålat, choklad och smycken.

Framtiden? Nja, inte kan man svara på det. Folkets Hus är alltid konkurshotat. Och kiosken går dåligt sen trafiken till och från bruket försvann. Ägaren har sagt upp alla anställda och kör själv sju dar i veckan. Skolan lever farligt, sexorna har redan fått flytta härifrån. Sägverket är på fallrepet. Men frisören finns kvar, folk måste ju klippa sig. Och fiskrökeriet röker för fullt och skickar ut till hela Europa. Och det finns en hamn. Det sägs att den ska grävas ur, det kan komma båtar. Det finns järnväg. Och människor köper hus, man ser mycket obekant folk nu för tiden på byn. Kanske löser det sig ändå. ■

Kiosken med i Black Jack

► Filmen **Black Jack** spelades delvis in i Norrsundet. Kiosken och frisersalongen är till exempel med. Och Ronnie Bäcklin som du kan läsa om i reportaget, är med som dansande statist.

► På femtio- och sextioalet var Folkets Hus i Norrsundet "**Norrlands finaste danssalong**". Publiken bussades hit från hela Norrland. Här slog till exempel **Trio me' Bumba** igenom. Bland artisterna som spelat här finns Lill-Babs, Putte Wickman, Sten & Stanley, Moonwalkers och Moonlighters.